

Kitap Tanıtımı ve Tenkitler

Milel ve Nihal, 13 (2), 2016
doi: 10.17131/milel.284852

Hakan Olgun, **Tuz ve Işık: Hz. İsa'nın Dağ Vaazı**

(İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Baskı, 2016), 198 s.

“Yeryüzünün tuzu sizsiniz. Ama tuz tadını yitirirse, bir daha ona nasıl tuz tadı verilebilir? Artık dışarı atılıp ayakaltında çiğnenmekten başka işe yaramaz. Dünyanın ışığı sizsiniz. Tepeye kurulan kent gizlenemez.” (Hz. İsa'nın Dağ Vaazı'ndan)

Dünya tarihinin şekillenmesinde birçok faktörün yanında dinlerin dolayısıyla peygamberlerin ve din kurucularının şüphesiz yadsınmaz bir etkisi vardır. Dünya haritası göz önünde bulundurulduğunda, özellikle yaşayan dünya dinlerinin iki havzada ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bunlardan ilki Hint dinlerine ev sahipliği yapan Hindistan bölgesi diğeri ise Semitik dinlerin ve bundan kaynaklı birçok dini oluşumun ortaya çıktığı Ortadoğu coğrafyasıdır. Kuşkusuz aynı coğrafyada neşvünema bulan dini gelenekler birçok ortak nokta taşımaktadır. Özellikle Ortadoğu coğrafyasında adından söz ettiren dinlerde birçok ortak kişi veya kavramın farklı yorumlarıyla karşı karşıya geliriz. Sözgelimi İbrahim peygamber; Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da ön plana çıkan bir şahsiyet olmasına karşın dinlerin onun hakkında farklı yorumları göze çarpar. İslam ve Hıristiyanlık söz konusu edildiğinde ise, hiç şüphesiz Hz. İsa'nın konumu her iki dini geleneğin ortak tartışma alanı olarak karşımıza çıkar. Özellikle Hıristiyanlığın ilk üç asrında yoğun bir şekilde tartışılan İsa Mesih'in ne'liği meselesi, Kur'an-ı Kerim'in nazil olmasından sonra yeni bir boyut kazanarak

tartışmalar hız kazanmış ve bu ekseninde karşılıklı reddiyeler yazılmıştır.

Reddiye geleneğinden farklı bir yöntem izleyen Hakan Olgun, “Tuz ve Işık: Hz. İsa’nın Dağ Vaazı” adını verdiği son çalışmasının hemen başında, Hz. İsa’ya nasıl yaklaştığını açıkça belirtmekle birlikte, kitap boyunca polemikçi bir dil kullanmaktan kaçınarak adeta Kur’an’da çizilen Hz. İsa gerçeğini gözler önüne sermektedir. Kitabı okuduğunuzda farkında olmadan, Peygamber İsa Mesih ile yüz yüze geldiğinizi hissetmektesiniz. Üstelik yazar bunu, aşırı yoruma kaçmadan ve okuyucuyu apolojik bir girdaba sokmadan adeta hakikati ona söyleterek başarmaktadır.

Daha çok Hıristiyan reformu/Protestanlık ve Lutheranizm üzerine yaptığı çalışmalarıyla ön plana çıkan yazar, son çalışmasında İsa Mesih’in Peygamberlik misyonunu İncil’de bulunan ilgili pasajlara dayanarak ortaya koymaktadır. Bilindiği üzere Hz. İsa’nın Dağ Vaazı, diğer İncil metinlerinde de geçmekle beraber Matta İcili’nin 5.-7. Bölümleri arasında daha fazla yer bulmaktadır.

Olgun, kitabının ilk satırlarından itibaren Hz. İsa konusunda algı ve gerçek arasındaki keskin ayrımına işaret etmektedir. Hıristiyanların zihninde yer alan İsa Mesih algısı, dünyadan daha çok öteki âlemlerle ilgilenen, boynu bükük, elinde asasıyla gezinen ve çarpmıhta gerilerek canını veren bir figürden ibarettir. Buna karşın, yazarın ifadesiyle “geleneksel Müslüman algısı bir yandan onun bir peygamber olduğunu söylerken, diğer yandan çarpmıhta acı çeken görüntüleriyle onu kilise duvarlarına terk etmiştir” (s. 8). Bir İslam peygamberi olarak Hz. İsa’nın mesajını anlamak için Kur’an ayetleri dışında İncil metinlerinin ve özellikle Dağ Vaazı’nın önemli bilgiler verdiğini belirten yazar; Giriş kısmında Hz. İsa’nın hedef kitlesi durumundaki Yahudileri mercek altına almaktadır. Böylece İsa Mesih dönemindeki Ferisilerin etkisiyle oluşan din anlayışının Yahudi toplumu üzerindeki etkileri açığa çıkmaktadır. Bu yolla yazar aynı zamanda başlık olarak da seçtiği Hz. İsa’nın Ferisiler’e yönelik olarak kullandığı metaforların ve getirdiği eleştirilerin daha rahat anlaşılmasını sağlamıştır.

Hz. İsa döneminde içi boşaltılan ve hikmetten yoksun bir hal alan Yahudilik, Allah’ın göndermiş olduğu bir din olmanın ötesinde bir kültür ve töre haline dönüşmüştür. İşte tam bu noktada Hz. İsa,

Ferisiler tarafından dayatılan din anlayışını çok sert bir şekilde eleştirmekte ve bunun yerine samimiyet, ahlak ve ahiret inancının şekillendirdiği bir anlayışı yerleştirmeyi amaçlamaktadır. Hıristiyan teolojisinin aksine İsa Mesih, Musa şeriatını kaldırmak veya yok saymak bir yana, bu şeriatı salt kural olmaktan kurtarıp onun hikmet ve ihlas boyutunu göz ardı etmeden anlaşılmasını ve yaşanmasını telkin etmiştir.

Dağ Vaazı bağlamında, Hıristiyan ilahiyatındaki birçok tartışma konusunda bizlere önemli bilgiler sunması, müellifin çalışmasını önemli kılan hususlardandır. Hz. İsa'nın misyonu ve hedef kitlesi, Musa'nın şeriatına karşı İsa Mesih'in tavrı, Hıristiyan pasifizmi, samimiyet ve din adamı tavrının eleştirisi gibi farklı konular buna örnek verilebilir. Bu çalışmada yazarın, Hz. İsa dönemi Yahudi toplumunun sosyolojik tahlilini yapmasının sağladığı büyük bir fayda vardır. Dilimizde Yahudilik üzerine yapılmış birçok çalışma bulunmasına karşın Tuz ve Işık kitabını farklı kılan yönlerden birisi de İsa Mesih'in ifadelerinin perde arkasını, Dağ Vaazı'nın o günkü Yahudi toplumunda nasıl algılandığını, Ferisilerin geliştirdiği din kurallarının toplumda sebep olduğu yıkımı incelemesidir. Yazarın Yahudi toplumuna yönelik yaptığı bu tahliller, okurun hem Hz. İsa'nın kullandığı sembolik anlatımları/mecazi dili ve hem de Hz. İsa'nın peygamberlik misyonunu anlamasına önemli bir katkı sağlamaktadır.

Bu yaklaşımıyla yazar, genel olarak Hıristiyan ve İslam toplumlarının nezdinde ve belki de bazı din tarihçileri tarafından yanlış bilinen bir gerçeği de ortaya çıkarmaktadır. Hıristiyan pasifizmine dayanak olarak gösterilen ve Matta'da yer alan "Sağ yanağınıza bir tokat atana öbür yanağınızı da çevirin" ifadesi, yazara göre Hıristiyan zihni için bir paradokstur. Aksine, İsa Mesih'in gerek Dağ Vaazı'nda ve gerekse diğer İncil metinlerinde yer alan söz ve eylemlerinde pasif olmak bir yana o günkü toplum üzerinde son derece etkin olan Ferisilere meydan okuması, engerek soyu, ikiyüzlü ve kör kılavuz gibi ifadelerle onları en sert bir biçimde yermesi, Hıristiyan pasifizmi şeklinde yorumlanan sağ yanağına tokat atana sol yanağını çevirme eylemiyle çelişkili gibi görünmektedir. Üstelik yazar bu konuyu ele alırken Hz. İsa dönemi sosyal tabakalaşmayı irdeleyerek bu ifadenin aslında bir direniş ve meydan okuma olduğunu delillendirmektedir. Şöyle ki, Hz. İsa'nın yaşadığı dönemde Roma

İmparatorluğu'nda toplum; sınıf, ırk, cinsiyet, yaş ve statü olarak hiyerarşik bir şekilde tabakalara ayrılmıştır. Bu durum birçok alanda olduğu gibi ceza hukukunda da mevcuttur. Hz. İsa döneminde geçerli olan toplumsal hukuk geleneğine göre, cezalandırmak için kullanılan elin sağ mı yoksa sol mu olduğu, elin hangi tarafının kullanıldığı toplumsal statüyü ortaya çıkaran sembolik bir anlama sahiptir. Bu durum sağ ya da sol olmak üzere hangi yüzün hangi tarafına vurulduğu, vuran kişinin sağ ya da sol elini hatta elinin hangi tarafını kullandığını anlamlı kılmaktadır. Üst statüden birisinin alt statüden birisini cezalandırması için sağ elinin dışıyla onun sağ yanağına vurması gerekmektedir. Sağ yanağına vurulan mağdurun sol yanağını çevirmesi ise önemli bir toplumsal hukuk sorununa yol açmaktadır. Zira sol yanağına vurulabilmesi için vuran kişi ya sol elinin dışını ya da sağ elinin içini kullanmak durumundadır. Yahudi geleneğinde ise, sol el başkasını darb etmek için değil sadece kirli şeylerden arınmak için kullanılmaktadır. Bu durumda sağ yanağına sağ elin içi ile vurulması mümkündür. Fakat bu tarz ise, aynı sosyal statüdeki insanların kendi aralarındaki cezalandırma şeklidir. Diğer bir ifadeyle alt statüdeki bir kişiye sağ elin dışıyla değil içiyle vurmak, statü olarak onunla eşit olduğunu ima etmektir. Dolayısıyla yazara göre; İsa Mesih'in bu ifadesi bir pasifizm olarak değerlendirilemez. Tam aksine statü ve sınıf ayrımını reddeden ve zalime karşı dik duran bir tavrı ortaya koymaktadır (ss. 129-137).

Değerlendirme bölümünde ise müellif, Dağ Vaazı'nın tarihsel süreç içerisinde nasıl yorumlandığını, vaazın ihtiva ettiği temel ahlaki ilkelerin ve kullanılan metaforların zamanla uğradığı yorum tahrifini çarpıcı bir tarzda ortaya koymaktadır. Dağ Vaazı'nda yer alan gündelik ahlaki davranış kurallarının inzivaya çekilen keşiflere hasredilmesi, bahsi geçen hükümlerin siyasi değil sadece kişisel ve aile içi bir uygulama olarak yorumlanması gibi durumlar genel anlamda Dağ Vaazı'nın ütopyik idealler ve pasifizm olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Kitabın girişinde de ifade edildiği gibi yazar Hıristiyan ve Müslüman toplumundaki Hz. İsa'ya yönelik algı ve gerçek ayırımına odaklanmakta ve Hz. İsa'nın Dağ Vaazı üzerinden konuyu açıklığa kavuşturmaktadır. "Müslümanlar için Hz. İsa ne ifade etmektedir" sorusunu soran yazar, Müslümanların sadece Hz. İsa'nın çarmıhta öldüğünü reddetmekle yetindiklerini ifade etmektedir. Gerçekten

de Müslümanlar Hz. İsa'nın peygamberlik misyonundan daha ziyade onun ikinci defa gelişi meselesiyle ilgilenmişlerdir. Oysa yazar Hz. İsa'nın ilk gelişiyle ilgilenmekte ve ilk etapta Müslüman okurları onun ilk gelişinde yaptıklarıyla ilgilenmeye davet etmektedir. Kuşkusuz küreselleşen dünyanın önemli aygıtları olan sinema ve internet gibi unsurlarla Batı'nın oluşturmuş olduğu çarpiya gerilen pasif İsa Mesih algısı Müslümanların bilinç dünyasında da yer bulmaktadır. Aslında bir anlamda İsa Mesih dendiğinde genel olarak Müslüman toplumun tahayyülünde oluşan portre ile Hristiyan toplumun İsa'sı arasında Tanrı oğlu meselesi dışında çok ayırıcı bir fark yoktur. Adeta İsa Mesih, Müslümanlar için, Amentünün aksine Hristiyanlara terk edilmiş durumdadır. Tuz ve Işık adlı çalışma peygamber misyonuna sahip Hz. İsa gerçeğinin anlaşılmasında önemli bir adımdır.

Türkiye'deki kitap okuma oranları göz önünde bulundurulduğunda ders kitabı dışındaki akademik kitapların ikinci baskıyı görmeleri ya mümkün olmuyor ya da çok uzun zaman alabiliyor. Eserin bir yılın sonunda ikinci baskıya kavuşmuş olması ancak konunun ilgi çekici olması, yazarın dili ustaca kullanması ve akademik dilin getirdiği sınırlılıkları aşması ile açıklanabilir. Gerçekten de, İslam toplumunun yeniden dirilişi için tuzun tazeleyici, ışığın aydınlatıcı etkisine ihtiyaç yok mudur?

Bilal TOPRAK

Misafir Araştırmacı,
Catholic University of America
Department of Anthropology

